

FIZIČNA IN SOCIALNA (NE)UREJENOST BIVALNEGA OKOLJA V SLOVENIJI – LONGITUDINALNA PERSPEKTIVA

VANJA ERČULJ

Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede, Ljubljana, Slovenija
vanja.erculj@um.si

Urejenost okolja je povezana s strahom pred kriminaliteto, ta pa s samozaščitnim vedenjem in izogibanjem določenim dejavnostim ter predelom soseske. S tem se zmanjša tudi neformalni nadzor v soseski ter poveča prisotnost deviantnega vedenja. Pri neurejenosti okolja je treba ločiti med fizično ter socialno neurejenostjo. V okviru raziskave o varnosti v lokalnih skupnostih se je nekaj vprašanj nanašalo tudi na obe vrsti (ne)urejenosti okolja. Raziskava je longitudinalna, saj je potekala v letih 2011, 2017 in 2022. V prispevku proučimo stopnjo vsake od omenjenih (ne)urejenosti okolja skozi čas ter primerjamo oceno neurejenosti okolja med prebivalci občine Kranj in prebivalci drugih občin. Čez leta je v Sloveniji prišlo do razlik v zaznavanju socialne neurejenosti, ne pa tudi fizične neurejenosti okolja. Zaznavanje fizične neurejenosti okolja v občini Kranj se je čez leta gibala drugače kot v preostali Sloveniji.

DOI
[https://doi.org/
10.18690/um.fvv.8.2023.10](https://doi.org/10.18690/um.fvv.8.2023.10)

ISBN
978-961-286-792-8

Ključne besede:
neurejenost v soseski,
fizična neurejenost,
socialna neurejenost,
kriminaliteta,
Slovenija

Univerzitetna založba
Univerze v Mariboru

DOI
[https://doi.org/
10.18690/um.fvv.8.2023.10](https://doi.org/10.18690/um.fvv.8.2023.10)

ISBN
978-961-286-792-8

Keywords:
neighbourhood disorder,
physical disorder,
social disorder,
crime,
Slovenia

NEIGHBOURHOOD PHYSICAL AND SOCIAL (DIS)ORDER IN SLOVENIA – LONGITUDINAL PERSPECTIVE

VANJA ERČULJ

University of Maribor, Faculty of Criminal Justice and Security, Ljubljana, Slovenia
vanja.erculj@um.si

The neighbourhood disorder is related to the fear of crime, and to self-protective and avoidance behaviour. Avoidance behaviour reduces informal social control in the neighbourhood and increases the presence of deviant behaviour. When it comes to neighbourhood disorder, it is necessary to distinguish between physical and social disorder. In the context of research on safety and security in local communities, some questions referred to both types of neighbourhood (dis)order. The longitudinal research took place in 2011, 2017 and 2022. In the paper, we examine the assessment of each of the abovementioned neighbourhood (dis)orders over time and compare the assessment of disorder between residents of the municipality of Kranj and other municipalities. Over the years, there were differences in perception of social disorder, but not physical disorder. The perception of the physical disorder in the municipality of Kranj changed differently through time than in the rest of Slovenia.

1 Uvod

Neurejenost fizičnega okolja, na primer zapuščene ali razpadajoče stavbe, zapuščeni avtomobili, prisotnost grafitov in smeti, so pomembni kazalniki propadanja soseške (Schachterle idr., 2012). V taki, fizično neurejeni soseški, se ljudje ne počutijo varne, zato se izogibajo določenim predelom v njej. Neformalno družbeno nadzorstvo se poslabša ali prekine, kar posledično vodi do povečane stopnje kriminalitete v takih sosestkah (Wilson in Kelling, 1982). Poleg neurejenosti fizičnega okolja obstaja tudi družbena neurejenost okolja, ki se kaže s prisotnostjo klatežev, pijančevanjem na javnih mestih, beračenjem, nadlegovanjem, vandalizmom, prostitucijo, prodajo drog in podobno (Meško, 2006). Prehod iz »zdravega« v kriminogeno okolje poteka v treh fazah (Schurman in Kobrin, 1986), in sicer: 1) izguba zasebnega lastništva nepremičnin (najem nepremičnin), 2) povečanje mobilnosti prebivalstva in 3) naraščanje prebivalcev z nižjim socialnoekonomskim statusom. Obstoj povezanosti med neurejenostjo okolja in kriminaliteto sta v svoji teoriji razbitih oken zagovarjala Willson in Kelling (1982). Teorija je imela v ZDA močan vpliv na policijsko delo, in sicer so policisti kaznovali že manjše kršitve, kot sta vandalizem ali javno pijančevanje, kar naj bi preprečilo hujše kršitve in kazniva dejanja – t. i. strategija ničelne prizanesljivosti do a- in antisocialnih vedenj (Braga idr., 2015; Gau in Pratt, 2010). Pri tem so se zanemarjali drugi pomembni dejavniki, povezani s kriminaliteto, kot sta na primer kolektivna učinkovitost in socialna kohezija (Gau in Pratt, 2010). Prva je zmožnosti soseške, da skupaj rešuje probleme in ob njihovi pojavitvi ustrezno intervenira (Sampson idr., 1997; Windzio, 2014), druga pa se nanaša na pripravljenost prebivalcev, da si medsebojno pomagajo (Colvin idr., 2002). Skogan (1990) je že leta 1990 pomanjkanje socialne kohezije (medsosedskega sodelovanja), nezmožnost reševanja problemov znotraj lokalne skupnosti in nepripravljenost za preventivno ukrepanje pripisal ravno fizični in socialni neurejenosti oziroma propadu okolja. Kasneje so raziskovalci fizično in socialno neurejenost obravnavali kot simptom socialne degradacije, revščine in mobilnosti prebivalstva (Maskaly in Boggess, 2014).

Pri nas je študija Meška in sodelavcev o prostorski porazdelitvi odklonskih pojavov v Ljubljani pokazala, da so nekateri predeli mesta v večji meri izpostavljeni kriminalnim dejavnostim kot drugi (Meško idr., 2003). V teh predelih je večje število gostinskih lokalov, diskotek in nočnih klubov in manj šol ter podjetij, kar se lahko kaže tudi v večji neurejenosti tamkajšnjega okolja. Raziskava sicer tega vidika ni

posebej naslovlila. Neurejenost okolja se je v Sloveniji v večji meri proučevala skupaj s strahom pred kriminaliteto (Meško idr., 2012). Raziskovalci so ugotovili, da sta pojava medsebojno povezana, a to velja le za mestne predele Slovenije. Ta prispevek do neke mere nadgradi obstoječe ugotovitve raziskav v Sloveniji, in sicer se osredotoča na oceno neurejenosti okolja, ki so jo podali prebivalci Republike Slovenije čez čas, ter primerja to oceno med občino Kranj in drugimi občinami.

2 Metode

2.1 Opis raziskave

Raziskava o varnosti v lokalnih skupnostih je longitudinalna. Zbiranje podatkov je potekalo v letih 2011, 2017 in 2022, in sicer je bila izvedena anketa med prebivalci in policisti Republike Slovenije. Anketiranje prebivalcev tipa papir in svinčnik je v vseh treh letih potekalo v spomladanskih mesecih na območju osmih policijskih uprav (PU), znotraj katerih je bilo izbranih 24 občin – pri vsaki PU ena velika, ena srednja in ena majhna občina. Vprašalnik, ki je bil uporabljen v raziskavi, je bil v vseh treh obdobjih anketiranja vsebinsko podoben, nekatere trditve so bile identične, druge pa so se med obdobji spreminjale. V prispevku uporabimo trditve iz vprašalnika, ki se nanašajo na neurejenost okolja in so bile enake v vseh treh letih izvajanja raziskave.

2.2 Opis vzorca

V vzorec je bilo leta 2011 vključenih 961, leta 2017 1.266 in leta 2022 1.145 prebivalcev. Demografski podatki niso bili na voljo za vse sodelujoče prebivalce. Spodaj je podan opis vzorca po spolu, starosti in izobrazbi po koledarskih letih (tabela 1). Po spolu je struktura vzorca med leti primerljiva ($p = 0,325$), po starosti se vzorec med leti razlikuje ($p < 0,001$) kot tudi po izobrazbi ($p = 0,003$). Predvsem v letu 2017 je bil vključen večji delež starejših prebivalcev kot v letih 2011 in 2022. Po koledarskih letih narašča tudi delež anketirancev z več kot srednjo izobrazbo. Se pa tudi v populaciji delež bolj izobraženih prebivalcev viša, a je ta delež v populaciji nekoliko nižji kot v vzorcu (Statistični urad Republike Slovenije [SURS], 2023).

Tabela 1: Primerjava strukture vzorca prebivalcev po koledarskih letih

	2011	2017	2022	<i>p</i>
Spol				0,325
moški	434 (45,3)	596 (47,2)	548 (48,5)	
ženski	525 (54,7)	668 (52,8)	581 (51,5)	
Starost				< 0,001
18–30 let	371 (38,8)	273 (21,6)	396 (35)	
31–45 let	222 (23,2)	344 (27,2)	256 (22,6)	
46–60 let	233 (24,4)	334 (26,4)	319 (28,2)	
61 let in več	129 (13,5)	313 (24,8)	160 (14,1)	
Izobrazba				0,003
Srednja šola ali manj	613 (64,4)	757 (60,3)	650 (57,2)	
Več kot srednja šola	339 (35,6)	499 (39,7)	487 (42,8)	

2.3 Opis spremenljivk

Socialna neurejenost je bila merjena s tremi trditvami (v oklepaju je podana faktorska utež), merjenimi na petstopenjski lestvici (od 1 = sploh ni problem do 5 = zelo velik problem), in sicer »Preprodaja droge« (0,83), »Vandalizem« (0,56) in »Alkoholizem« (0,41). Zanesljivost merjenja je zadovoljiva (Cronbachov koeficient $\alpha = 0,69$). Izračunano je bilo povprečje na vseh trditvah in uporabljeno v nadaljnji analizi ($\bar{x} = 3,05$; $s = 0,96$).

Fizična neurejenost je bila merjena z dvema trditvama, in sicer so anketiranci na petstopenjski lestvici ocenili, v kolikšni meri so v njihovi soseski problem grafiti (faktorska utež znaša 0,70) in nepravilno parkiranje (faktorska utež znaša 0,58). Zanesljivost merjenja je zadovoljiva (Cronbachov koeficient $\alpha = 0,60$). Izračunano je bilo povprečje trditvev in uporabljeno v nadaljnji analizi ($\bar{x} = 2,76$; $s = 1,03$).

Občine smo razdelili na Kranj in druge občine, da bi omogočili primerjavo v socialni in fizični urejenosti okolja med njimi v koledarskih letih.

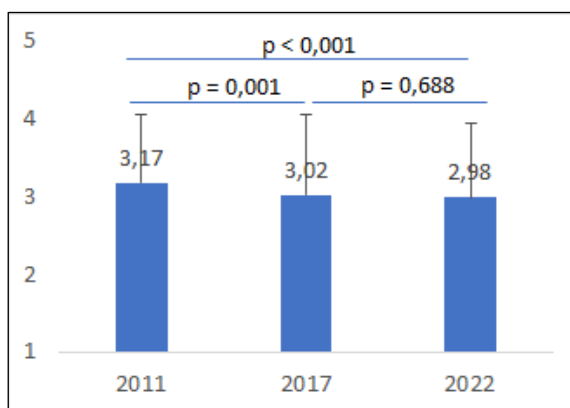
2.4 Statistične metode

Opisne spremenljivke smo opisali s frekvencami in deleži, številske z aritmetično sredino in standardnim odklonom. Novi spremenljivki, socialna in fizična neurejenost, se porazdelujeta približno normalno – koeficienta asimetrije in sploščenosti sta med -2 in 2 , kar nakazuje na približno normalno porazdelitev

(Erčulj in Šifrer, 2020). Spremembo v fizični in socialni neurejenosti čez čas ter med občinami smo ugotavljali z analizo variance, post-hoc testiranja so bila narejena s Tukeyevim testom. Primerjava je bila statistično značilna, če je bil $p < 0,05$.

3 Rezultati

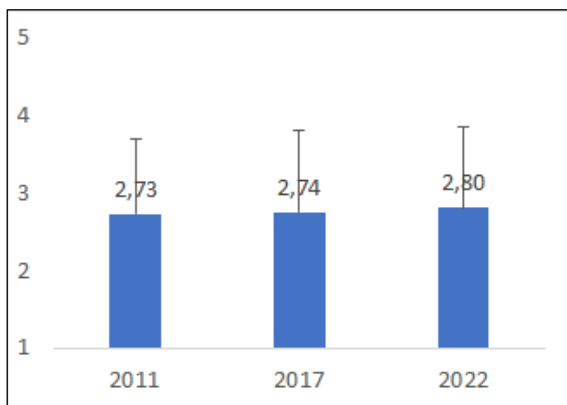
Na grafu 1 je z višino stolpca prikazana povprečna ocena socialne neurejenosti po koledarskih letih, z višino ročaja pa standardni odklon. Slednji nakazuje na heterogenost odgovorov – večji kot je, bolj so odgovori anketirancev heterogeni. Povprečna ocena socialne neurejenosti po koledarskih letih rahlo upada. Ugotovimo, da so razlike v ocenah statistično značilno različne ($p < 0,001$). Parne primerjave med povprečji (*post-hoc* primerjave) pokažejo, da je razlika v oceni socialne neurejenosti statistično značilna med letoma 2011 in 2017 ($p = 0,001$) ter letoma 2011 in 2022 ($p < 0,001$), ne pa tudi med letoma 2017 in 2022 ($p = 0,688$).

Graf 1: Povprečna ocena (stolpec) in standardni odklon (ročaj) socialne urejenosti po letih in rezultat *post-hoc* primerjav med koledarskimi leti

Vir: lasten.

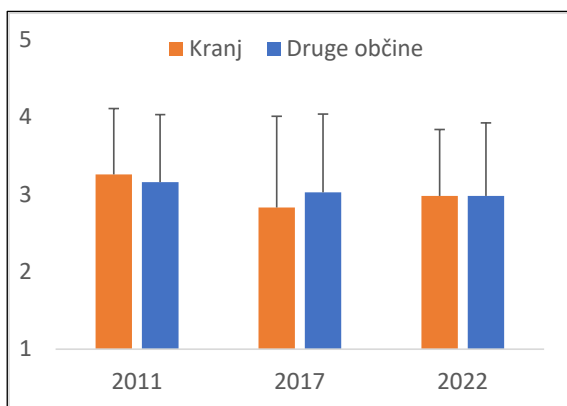
Povprečna ocena fizične neurejenosti je v vseh treh letih zelo podobna. Razlike v povprečjih niso statistično značilne ($p = 0,191$) (graf 2).

Graf 2: Povprečna ocena (stolpec) in standardni odklon (ročaj) fizične urejenosti po letih

Vir: lasten.

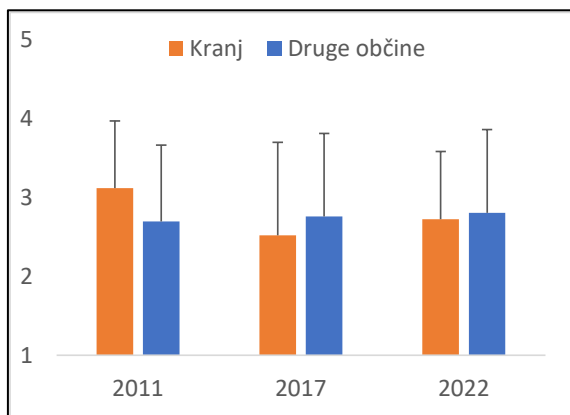
Občine smo razdelili na občino Kranj in druge. Povprečna ocena socialne neurejenosti s standardnim odklonom za občino Kranj in druge občine po koledarskih letih je prikazana na grafu 3. Izkaže se, da se občina Kranj od drugih, ne glede na koledarsko leto, statistično značilno ne razlikuje v oceni socialne neurejenosti okolja ($p = 0,651$). Ravno tako se ocena socialne neurejenosti po koledarskih letih ne spreminja drugače kot v drugih občinah ($p = 0,160$). Po letu 2011 ocena socialne neurejenosti upade tako kot tudi v drugih občinah.

Graf 3: Povprečna ocena (stolpec) in standardni odklon (ročaj) socialne urejenosti po letih za občino Kranj (oranzna barva) in druge (modra barva) občine

Vir: lasten.

Čeprav se Kranj od drugih občin statistično značilno ne razlikuje v oceni fizične neurejenosti, če zanemarimo leto raziskave ($p = 0,626$), pa se od drugih občin razlikuje v samem gibanju povprečne ocene čez čas ($p < 0,001$). Graf 4 prikazuje povprečno oceno in standardni odklon ocene fizične neurejenosti za občino Kranj in druge občine. V Kranju je ocena fizične neurejenosti po letu 2011 upadla, medtem ko v drugih občinah rahlo narašča.

Graf 4: Povprečna ocena (stolpec) in standardni odklon (ročaj) fizične urejenosti po letih za občino Kranj (oranžna barva) in druge (modra barva) občine

Vir: lasten.

3 Razprava

Raziskava je pokazala, da se na petstopenjski lestvici ocenjena socialna neurejenost okolja v koledarskih letih 2011, 2017 in 2022 v Sloveniji giblje okrog srednje ocene lestvice (ocene 3). Prebivalci so v podajanju ocen dokaj heterogeni, kar nakazuje, da je ta ocena različna med različnimi prebivalci in področji Slovenije. V raziskavi nismo posebej naslovili razlik med urbani in ruralnimi okolji, je pa že raziskava Meška idr. (2003) pokazala, da je večja kriminaliteta (sicer v Ljubljani) prisotna v nerezidenčnih področjih z večjim številom gostinskih lokalov in nočnih klubov, kjer lahko pride do pogostejšega kaljenja reda in miru, javnega pijančevanja in vandalizma. Ravno ti pojavi so kazalniki socialne neurejenosti okolja. Socialni nered je povezan tudi z večjo stopnjo strahu pred kriminaliteto, kar se je v Sloveniji izkazalo predvsem za urbane predele (Meško idr., 2012). Strah pred kriminaliteto kot čustveni odziv (npr. zaskrbljenost glede lastne varnosti) je povezan z vedenjskim

odzivom, ki se pri prebivalcih kaže predvsem v izogibanju določenim predelom soseške (t. i. mehanizmi izogibanja) in zadrževanju v stanovanjih po določeni, predvsem poznejši, uri, ko se stemni (Erčulj, 2022). Kot najmočnejši dejavnik, povezan s strahom pred kriminaliteto, se je v raziskavi o varnosti v lokalnih skupnostih iz leta 2017 izkazala nižja povezanost med prebivalci – socialna kohezija (Erčulj, 2019). Slednja gre z roko v roki tudi s fizičnim in socialnim neredom v soseški (Gau in Pratt, 2010). Ostali pomembni dejavniki, povezani s strahom pred kriminaliteto, so še spol – moški se počutijo bolj varne, etnična heterogenost – strah je večji, ko so v soseški prisotni pripadniki drugih narodnosti in kultur, ter prisotnost kriminalitete (npr. tatvine) – prebivalci v soseških z več kriminalitete se počutijo manj varne (Erčulj, 2019). Med kazalniki nereda so se kot pomemben dejavnik, povezan s strahom pred kriminaliteto, izkazali še zbirajoči mladostniki (indikator socialnega nereda, sploh če je prisotno še ogovarjanje in pijančevanje ali uživanje drog), ne pa tudi kopičenje smeti na javnih mestih (indikator fizičnega nereda). Zanimivo so se propadli in zanemarjeni objekti v večji meri izkazali kot negativno povezani s strahom pred kriminaliteto, kar pa smo pripisali predvsem temu, da so takšni objekti v večji meri prisotni v zapuščenih vaseh in ruralnem okolju (Erčulj, 2019). Naša raziskava pokaže, da se ocena socialne neurejenosti okolja v letih, ko je potekala raziskava o varnosti v lokalnih skupnostih, zmanjšuje. Do statistično značilnega upada v oceni je prišlo že leta 2017 glede na leto 2011. Po drugi strani pa je ocena fizičnega nereda konstantno pod srednjo oceno lestvice. Prebivalci Slovenije torej ocenjujejo, da živijo v fizično urejenem okolju. Grafiti in nepravilno parkirani avtomobili kot kazalnika fizičnega nereda, vključena v to raziskavo, torej nista ocenjena kot problematična. Ta ocena je po letih drugačna v občini Kranj v primerjavi z drugimi občinami. V drugih občinah namreč ta ocena nekoliko narašča, v občini Kranj pa po višji fizični neurejenosti iz leta 2011 močno upade v letu 2017 in potem nekoliko naraste v letu 2022. Takrat je ta ocena podobna kot v drugih občinah. V oceni socialnega nereda pa med občino Kranj in drugimi občinami ni statistično značilnih razlik. Ključna ugotovitev raziskave je, da v Sloveniji živimo v fizično urejenem okolju, socialna neurejenost pa je sicer nekoliko bolj prisotna kot fizična, a jo prebivalci še vedno ocenjujejo kot manj problematično. Slovenija je bila tudi glede na globalni mirovni indeks v letu 2021 ocenjena kot peta najbolj varna država na svetu (Institute for Economics in Peace, 2021), v letu 2023 pa je na osmem mestu (Institute for Economics in Peace, 2023).

Literatura

- Braga, A. A., Welsh, B. C. in Schnell, C. (2015). Can policing disorder reduce crime? A systematic review and meta-analysis. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 52(4). doi:10.1177/0022427815576576
- Colvin, M., Cullen, F. T. in Vander Ven, T. (2002). Coercion, social support, and crime: An emerging theoretical consensus. *Criminology*, 40(1). doi:10.1111/j.1745-9125.2002.tb00948.x
- Erčulj, V. (2019). Dejavniki, povezani z občutkom (ne)varnosti v lokalnih skupnostih. V G. Meško, R. Hacin in K. Eman (ur.), 5. *Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih: Konferenčni zbornik* (str. 77–86). Fakulteta za varnostne vede. <https://press.um.si/index.php/ump/catalog/book/449>
- Erčulj, V. (2022). The 'young and the fearless': Revisiting the conceptualisation of fear of crime. *Quality and Quantity*, 56(3). doi:10.1007/s11135-021-01171-1
- Erčulj, V. in Šifrer, J. (2020). *Multivariatne metode v varstvoslovju s programom SPSS*. Fakulteta za varnostne vede.
- Gau, J. M. in Pratt, T. C. (2010). Revisiting broken windows theory: Examining the sources of the discriminant validity of perceived disorder and crime. *Journal of Criminal Justice*, 38(4), 758–766. doi:10.1016/j.jcrimjus.2010.05.002
- Institute for Economics in Peace. (2021). *Global Peace Index 2021*. <https://reliefweb.int/report/world/global-peace-index-2021>
- Institute for Economics in Peace. (2023). *Global Peace Index 2023*. <https://reliefweb.int/report/world/global-peace-index-2023>
- Maskaly, J. in Boggess, L. N. (2014). *Broken windows theory*. doi:10.1002/9781118517390.wbetc127
- Meško, G. (2006). *Kriminologija*. Fakulteta za varnostne vede.
- Meško, G., Dobovšek, B. in Bohinc, U. (2003). Izhodišča za preučevanje prostorskih dejavnikov kriminalitete. V G. Meško (ur.), *Analiza porazdelitve nekaterih odklonskih pojavov v Ljubljani: raziskovalno poročilo* (str. 12–64). Fakulteta za varnostne vede.
- Meško, G., Šifrer, J. in Vošnjak, L. (2012). Strah pred kriminaliteto v mestnih in vaških okoljih v Sloveniji. *Varstvoslovje*, 14(3), 259–267.
- Sampson, R. J., Raudenbush, S. W. in Earls, F. (1997). Neighborhoods and violent crime: A multilevel study of collective efficacy. *Science*, 277(5328), 918–924. doi:10.1126/science.277.5328.918
- Schachterle, S. E., Bishai, D., Shields, W., Stepnitz, R. in Gielen, A. C. (2012). Proximity to vacant buildings is associated with increased fire risk in Baltimore, Maryland, homes. *Injury Prevention*, 18(2), 98–102. doi:10.1136/injuryprev-2011-040022
- Schuerman, L. in Kobrin, S. (1986). Community careers in crime. *Crime and Justice*, 8, 67–100. doi:10.1086/449120
- Skogan, W. G. (1990). *Disorder and decline: Crime and the spiral of decay in American neighborhoods*. University of California Press.
- Statistični urad Republike Slovenije (SURS). (2023). *Prebivalstvo, staro 15 ali več let, po izobrazbi in spolu, občine, letno*. <https://pxweb.stat.si/SiStatData/pxweb/sl/Data/-/05G2014S.px>
- Wilson, J. Q. in Kelling, G. I. (1982). Broken windows: The police and neighborhood safety. *Atlantic Monthly*, (March 1982), 29–38. <https://www.theatlantic.com/magazine/archive/1982/03/broken-windows/304465/>
- Windzio, M. (2014). Robert J. Sampson, Great American City. Chicago and the Enduring Neighborhood Effect. *Soziologische Revue*, 37(4), 499. doi:10.1515/srsr-2014-0083